

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ НОТАРІАЛЬНОГО ПОСВІДЧЕННЯ ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ

Анотація. У статті досліджено правову природу нотаріального посвідчення договору дарування. Здійснено аналіз наукових дефініцій щодо тлумачення терміна «нотаріальне посвідчення договору дарування», а також надано авторське поняття. Розкрито перелік особливостей нотаріального посвідчення договору дарування та з'ясовано зміст кожної з них.

Ключові слова: нотаріальне посвідчення, договір дарування, укладення договору, нотаріус, цивільне законодавство.

Постановка проблеми. Наукова значущість та актуальність дослідження поняття й особливостей нотаріального посвідчення договору дарування полягає в тому, що роль договору в умовах суспільного та державного життя України є стабільно високою. Водночас процедури укладення та припинення договорів дарування здебільшого залишаються поза увагою вітчизняних науковців, так само, як і питання, пов'язані з поняттям та особливостями. Сьогодні ми можемо зробити висновок про нечіткість процедури укладання та припинення договору дарування, хоча кількість укладання таких договорів є стабільно високою. Це ми можемо пояснити, серед іншого, невисоким рівнем цікавості до даного виду договору з боку науковців, низьким рівнем його наукового розроблення, а також невисокою обізнаністю населення про даний вид договорів і специфіку його нотаріального укладення. Саме тому звернення до питання поняття й особливостей нотаріального посвідчення договору дарування є важливим для нашого дослідження, адже дані теоретичні питання фактично залишилися поза увагою вітчизняних науковців. У свою чергу, їх з'ясування сприятиме вдосконаленню розуміння досліджуваного інституту, а також заповненню теоретичних прогалин, характерних для його сучасного стану.

Різноманітним аспектам теорії нотаріального посвідчення правочинів присвячували свої праці такі науковці, як: С.В. Богачов, О.М. Великорода, В.О. Гончаренко, Л.М. Горбунова, О.В. Дзера, М.С. Долинська, М.В. Домашенко, Ю.В. Желіховська, І.Ф. Іванчук, І.В. Ільченко, І.І. Каракаш, О.О. Кармаза, Г.В. Красій, А.І. Мірошніченко, І.В. Нестерова, С.О. Почтарьов, Л.О. Самілик, О.В. Старцев, Р.О. Стефанчук, О.С. Яворська та ін. Водночас питання поняття й особливостей нотаріального посвідчення договору дарування здебільшого залишається поза сферою досліджень вітчизняних науковців, що зумовлює доцільність його аналізу.

Мета статті – сформулювати авторське поняття «нотаріальне посвідчення договору дарування», а також визначити сутність особливостей даного правового явища.

Вклад основного матеріалу дослідження. Аналіз наукової літератури та чинного законодавства свідчить про те, що визначення поняття «нотаріальне посвідчення договору дарування» нині відсутнє. Водночас наявні окремі дефініції поняття «договір дарування».

У ст. 717 Цивільного кодексу України [1] встановлено визначення поняття «договір дарування», яким є договір, згідно з яким одна сторона (дарувальник) передає або зобов'язується передати в майбутньому другій стороні (обдаровуваному) безоплатно майно (дарунок) у власність. Такою дефініцією оперує більшість вітчизняних науковців, тому звернемо увагу на деякі специфічні властивості дарування, закладені законодавцем у дану норму. По-перше, здійснено уточнення щодо сторін договору, якими є дарувальник та обдаровуваний. По-друге, договір дарування може укладатись не лише щодо поточної передачі майнових цінностей, а й щодо майбутньої. По-третє, дарунок переходить у власність. Тобто обдаровуваному переходить право власності на дарунок.

Деякі авторські дефініції даного питання, на нашу думку, розкривають його більш досконало. Наприклад, М.С. Долинська у своїй праці визначає поняття «угода про дарування». Так, на думку науковця, угодою про дарування є неформальна угода, за якою одна сторона, дарувальник, здійснює безоплатне майнове надання другій стороні з метою виявлення до неї щедрості [2, с. 269]. Із цього можна зробити такі висновки. По-перше, договір дарування, на відміну від договору купівлі-продажу, спадкування тощо, є неформальним договором, тобто він може не мати офіційного характеру залежно від об'єкта дарування. По-друге, договір дарування здійснюється між двома сторонами – дарувальником та обдаровуваним. Це ж підтверджується, зокрема, у нормі ст. 717 Цивільного кодексу України [1]. По-третє, дарування є безоплатним майновим наданням. Це означає, що дарувальник нічого не отримує взамін об'єкта дарування. Також це є свідченням того, що даруватися може суто об'єкти майнового характеру. Наприклад, даруватися не може обіцянка чи допомога. «Надання» означає, що об'єкт дарування передається дарувальником обдаровуваному. По-четверте, дарування здійснюється з метою виявлення до обдаровуваного щедрості. Тобто дарування не може здійснюватися з корисливою метою. Це ж підтверджується і в ч. 2 ст. 717 Цивільного кодексу України [1], в якій встановлено, що договір, який встановлює обов'язок обдаровуваного вчинити на користь дарувальника будь-яку дію майнового або немайнового характеру, не є договором дарування.

Автори видання «Договір дарування» тлумачать договір дарування на основі законодавчої дефініції, проте додатково роз'яснюють його як узгоджену волю обох сторін, яка являє собою не тільки акт розпорядження майном власника (дарувальника), але й акт прийняття дарунка обдаровуваним. Водночас обов'язковою необхідною як воля дарувальника, так і згода обдаровуваного, який має право відмовитися від прийняття дарунка через якісь причини [3, с. 4]. Із цієї дефініції виділимо такі специфічні особливості договору дарування: 1) договір дарування є узгодженою волею сторін, тобто він є договором виключно за умови, коли і дарувальник, і обдаровуваний зацікавлені

в укладенні такого правочину; 2) обдарований має право відмовитися від прийняття дарунка.

У ст. 718 Цивільного кодексу України [1] визначено предмет договору дарування, яким можуть бути рухомі речі, зокрема гроші та цінні папери, а також нерухомі речі. Це дозволяє краще зрозуміти сутність законодавчого формулювання майна (дарунок).

Зважаючи на те, що більшість науковців у даній сфері оперують саме законодавчою дефініцією, на основі здійсненого аналізу визначимо **договір дарування** як неформальний договір, який відображає волю обох сторін, згідно з яким одна сторона (дарувальник) передає або зобов'язується передати в майбутньому другій стороні (обдаровуваному) безоплатно рухомі речі, зокрема гроші та цінні папери, або нерухомі речі (дарунок) у власність із метою виявлення до неї щедрості, а друга сторона може цей дарунок прийняти або відмовитися від його прийняття.

Питання нотаріального посвідчення договору дарування врегульовано передусім ст. 719 Цивільного кодексу України [1]. Зокрема, встановлено, що договір дарування нерухомої речі укладається в письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню. Також у цій же статті визначено, що нотаріальному посвідченню підлягає договір дарування валютних цінностей фізичних осіб між собою на суму, яка перевищує п'ятдесятикратний розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян. Щодо цього варто зазначити таке. Хоча в даній статті законодавець не оперує термінологією, з її змісту нотаріальне посвідчення договору дарування можна визначити з урахуванням дефініції поняття «посвідчення». Так, «посвідчення» в енциклопедичній літературі визначається як: 1) підтвердження істинності, правильності чогось; свідчення, підтвердження чогось тощо: нотаріальне посвідчення; 2) офіційний документ, який підтверджує якийсь факт або містить короткі відомості про когось: особове посвідчення, посвідчення особи, посвідчення про відрядження [4]. Більш коректним у контексті нашого дослідження є перше визначення, і з його допомогою «нотаріальне посвідчення» можна визначити як підтвердження істинності, правильності чогось, що здійснюється нотаріусом установленим законом порядком. Тобто нотаріальне посвідчення договору дарування варто розуміти як підтвердження його істинності, наявності в сторін волі, права власності на майно в дарувальника тощо.

З попереднього аналізу, здійсненого в даній роботі, а також зі ст. 719 Цивільного кодексу України випливає, що **нотаріальне посвідчення договору дарування** – це підтвердження нотаріусом істинності та правильності неформального договору, який відображає волю обох його сторін, згідно з яким одна сторона (дарувальник) передає або зобов'язується передати в майбутньому другій стороні (обдаровуваному) безоплатно нерухомі речі або валютні цінності на суму, яка перевищує п'ятдесятикратний розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян, у власність із метою виявлення до неї щедрості.

У процесі дослідження ми звернули увагу на такі **особливості нотаріального посвідчення договору дарування**:

1) здійснюється щодо правочинів, укладених у письмовій формі;

2) здійснюється щодо правочинів дарування нерухомої речі та дарування валютних цінностей фізичних осіб між собою на суму, яка перевищує п'ятдесятикратний розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян;

3) здійснюється уповноваженими на те особами – нотаріусами.

Перша виділена нами особливість стосується форми правочинів, які підлягають нотаріальному посвідченню. Так, зі змісту ст. 719 Цивільного кодексу України [1] можна зробити висновок, що договір дарування може бути укладений і в усній, і в письмовій формі. Наприклад, у ч. 1 даної статті встановлено, що договір дарування предметів особистого користування та побутового призначення може бути укладений усно; зміст ч. 2 цієї ж статті свідчить про те, що договір дарування нерухомої речі укладається в письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню. Тобто зміст положень тієї самої статті свідчить про те, що форма укладення договору дарування може бути різною. Водночас логічним є висновок, що правочин, укладений в усній формі, не може бути посвідченим нотаріусом.

Інша виділена нами особливість полягає в тому, що нотаріальне посвідчення договору дарування здійснюється щодо правочинів дарування нерухомої речі та дарування валютних цінностей фізичних осіб між собою на суму, яка перевищує п'ятдесятикратний розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян. Так, письмова форма передбачена чинним Цивільним кодексом України для таких правочинів дарування: 1) договір дарування нерухомої речі; 2) договір дарування майнового права; 3) договір дарування з обов'язком передати дарунок у майбутньому; 4) договір дарування рухомих речей, які мають особливу цінність; 5) договір дарування валютних цінностей фізичних осіб між собою на суму, яка перевищує п'ятдесятикратний розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян. У кожному з перелічених випадків обов'язковою є письмова форма укладення правочину, але не в кожному випадку обов'язковим є нотаріальне посвідчення такого договору. Як нами зазначалося раніше, таких випадків фактично два – договір дарування нерухомої речі та договір дарування валютних цінностей фізичних осіб між собою на суму, яка перевищує п'ятдесятикратний розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян. Отже, тільки такі правочини можуть та мають бути нотаріально посвідченими.

Третя особливість нотаріального посвідчення договору дарування полягає в тому, що нотаріальне посвідчення договору дарування здійснюється уповноваженими на те особами – нотаріусами. Так, згідно зі ст. 3 Закону України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 р. № 3425–ХІІ [5], нотаріус – це уповноважена державою фізична особа, яка здійснює нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або незалежну професійну нотаріальну діяльність, зокрема посвідчує права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняє інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності. Із цієї дефініції можна зробити висновок про те, що нотаріуси посвідчують права, а також факти, що мають юридичне значення, тому логічним є поширення їхньої компетенції на посвідчення договорів дарування. Зокрема, у ст. 54 встановлено, що нотаріуси та посадові особи органів місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії, посвідчують угоди, щодо яких законодавством встановлено обов'язкову нотаріальну форму, а також, за бажанням сторін, й інші угоди. Як нами встановлено раніше, обов'язковим є нотаріальне посвідчення договорів дарування нерухомої речі та дарування валютних цінностей фізичних осіб між собою на суму, яка перевищує

п'ятдесятикратний розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян. У цій же статті встановлено, що нотаріуси або посадові особи, які вчиняють нотаріальні дії, перевіряють, чи відповідає зміст посвідчуваної ними угоди вимогам закону і дійсним намірам сторін. Тобто завдання нотаріуса як суб'єкта, що здійснює нотаріальне посвідчення договору дарування, перевірити, чи відповідає зміст договору дарування вимогам закону – наприклад, чи готовий обдарований прийняти дарунок. Також нотаріус зобов'язаний перевірити, чи відповідає зміст договору дарування дійсним намірам сторін. Це означає, що нотаріус зобов'язаний перевірити, чи є передача майна безоплатною, а сторони мають мету, зазначену в договорі. Звернемо увагу на те, що нотаріус не є суб'єктом, наділеним виключною компетенцією у сфері нотаріального посвідчення договору дарування, адже так само подібні функції може виконувати посадова особа органів місцевого самоврядування. Така можливість передбачена ст. 1 Закону України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 р. № 3425–XII [5] для тих населених пунктів, де немає нотаріусів.

Висновки. Отже, у процесі дослідження поняття й особливостей нотаріального посвідчення договору дарування нами встановлено, що поняття нотаріального посвідчення договору дарування є новим для вітчизняної науки. На наше переконання, його встановлення дозволило нам досконаліше зрозуміти сутність досліджуваного питання, а також його специфіки. У свою чергу, аналіз особливостей даного інституту засвідчив, що нотаріальне посвідчення договору дарування застосовується виключно щодо правочинів, укладених у письмовій формі, які стосуються дарування нерухомої речі та дарування валютних цінностей фізичних осіб між собою на суму, яка перевищує п'ятдесятикратний розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян, та здійснюється уповноваженими на те особами – нотаріусами.

Література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
2. Долинська М.С. Особливості нотаріального посвідчення договору дарування земельної ділянки. *Форум права*. 2012. № 1. С. 269–274.
3. Договір дарування / Л.М. Горбунова та ін. Київ : ТОВ «Поліграф-Експрес», 2006. 35 с.
4. Посвідчення, посвідка, свідоцтво, свідчення. URL: <http://slovopedia.org.ua/32/53407/31900.html>.
5. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 р. № 3425–XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383.

Орел А. О. Понятие и особенности нотариального удостоверения договора дарения

Аннотация. В статье исследована правовая природа нотариального удостоверения договора дарения. Осуществлен анализ научных дефиниций относительно толкования термина «нотариальное удостоверение договора дарения», а также предоставлено авторское понятие. Раскрыт перечень особенностей нотариального удостоверения договора дарения и выяснено содержание каждой из них.

Ключевые слова: нотариальное удостоверение, договор дарения, заключение договора, нотариус, гражданское законодательство.

Orel A. The concept and features of notarization of gift deed

Summary. In the article the legal nature of the notarial certificate of the donation contract is defined. The analysis of scientific definitions concerning the interpretation of the term “notarial certificate of the donation contract” is carried out, as well as author’s concept is given. The list of features of the notarial certificate of the donation contract is revealed and the content of each of them is clarified.

Key words: notarization certificate, donation contract, contract conclusion, notary, civil legislation.